

Krutbrännaren

Nr 3 • 2003 • Årg. 12

ÖLANDS BOTANISKA FÖRENING

Krutbrännaren

Årgång 12, 2003 nr. 3.

ISSN 1103-2839

Tidskriften utges av Ölands Botaniska Förening och utkommer med fyra nummer per år.

Medlemsavgiften för 2003 är 80:- och för familjemedlemmar 10:- (för i utlandet bosatta dock 110:-). Beloppet sättes in på föreningens postgironummer 636 59 31-2. Medlemmar erhåller tidskriften *Krutbrännaren*. För endast prenumeration är avgiften 110:-. Äldre nummer av tidskriften kan beställas från Thomas Gunnarsson till ett pris av 25:- per nummer.

Redaktionen består av Thomas Gunnarsson (red.) och Håkan Lundkvist (ansv. utg.).

Manuskript och synpunkter skickas till Thomas Gunnarsson (adress se nedan).

Adressändringar och frågor om distribution tillskrives Thomas Gunnarsson (adress se nedan).

Föreningsärenden och frågor därom kan tillskrivas någon ur styrelsen:

Ulla-Britt Andersson (ordf.)

Kummelvägen 12, 386 92 Färjestaden.

Tel. 0485 / 332 24 E-post: se Thomas Gunnarsson

Tommy Knutsson (v.ordf.)

Ned. Västerstad 111, 380 62 Mörbylånga.

Tel. 0485 / 420 14

E-post: tommy.knutsson@mailbox.hogia.net

Thomas Gunnarsson (sekr.)

Kummelvägen 12, 386 92 Färjestaden.

Tel. 0485 / 332 24

E-post: thomas_gunnarsson@telia.com

Elna Hultqvist (kassör)

Slottsgatan 23, 387 32 Borgholm.

Tel. 0485 / 106 24

E-post: elna.hultqvist@swipnet.se

Keneth Erlandsson

Fatabursvägen 11 A, 393 53 Kalmar.

Tel. 0480 / 198 46 E-post:kenneth-erlandsson@swipnet.se

Liselotte Wetterstrand-Dahlgren

Albrunna 1022, 380 65 Degerhamn

Tel.0485 / 66 04 569. E-post: liselotte@oland.com

Thomas Johansson

Jutnabbevågen 19, 392 36 Kalmar

Tel. 0480 / 695 79

E-post: johansson.thomas@telia.com

Håkan Lundkvist

Frösslunda 3080, 380 62 Mörbylånga.

Tel. 0485 / 440 83 E-post: hakan.lundkvist@telia.com

Helena Lager

St. Bunneby 3024, 380 62 Mörbylånga.

Tel. 0485/440 69

E-post: helena.lager@home.se

"Ölands svampflora"

Ett pågående projekt där vi försöker kartlägga svampfloran på Öland. Avsikten är att få fram så kompletta sockenfloror som möjligt för att därigenom få en bild över arternas utbredning och frekvens. Är du intresserad så skriv eller ring till Tommy Knutsson.

Projekt Ölands hotade växter

Hjälp oss inventera sällsynta och hotade växter på Öland. Vill du ha en aktuell rödlista, eller äldre fynduppgifter som behöver kontrolleras skriv eller ring till Thomas Gunnarsson.

Omslagsbild: Armeniskt björnbär *Rubus armeniacus*. Illustration ur Mossberg & Stenberg "Den nya nordiska Floran"

Exoter i Böda Kronopark

av Björn Lünig

När revirförvaltningen i Böda kronopark flyttades från Fredriksborg till den nuvarande platsen i byn Skäftekärr inrättades där också landets första skogsskola. Ledare för denna och revirets chef blev den legendariske jägmästaren J.M. Boman. Skogsbruket bedrevs efter för den tiden mycket moderna principer, bl.a. inköptes frö från hela det tempererade området av både barr- och lövträd. Dessa drogs sedan upp till utplanteringsbara plantor i plantskolan som började ungefär där musei-byggnaden ligger i dag och sträckte sig bortöver åkrarna där stora landsvägen idag skär igenom. Många arter, huvudsakligen lövträd, samlades kring huvudbyggnaden och utgör idag kärnan i den vackra parken. Många, mest barrträd, planterades för att bilda bestånd i kronoparkens skogar. Flera arter har bildat självföryngrande bestånd och det kändes motiverat att grovt kartlägga dagsläget.

En inventering företogs av Börje Drakenberg och Björn Lünig den 7 juni 2002, och då besöktes följande platser.

1. Bestånd av douglasgran (*Pseudotsuga menziesii*) längs Simlänningevägen inom naturskyddsområdet Bödakusten Östra. Kärnan i beståndet utgörs av 7 fullvuxna träd, med höjder över 35m, det största med en omkrets av 3,60 m. Kring dessa finns gott om fröplantor av vilka många över-skrider den omgivande tallskogen i höjd. Man kunde iaktta att douglasgranen förmår ta sig upp genom krontäcket även om tallarna bitvis står tätt. De större träden överträffar tallskogen med en tredjedel av

sin längd. Området med dominerande inslag av douglasgran utgör 2-4 ha. Enligt skötselplanen förutsätter man skogbränder i detta område.

2. I närheten, vid skärningspunkten mellan Länningelinjen och vägar mot olika destinationer runt östra udden (Nils-Larsas stuga) växer ett stort bestånd av rödek (*Quercus rubra*) som verkar var första generationens inplanterade exemplar, starkt beskurna, men återkommande från stubbar. Här och var längs Länningelinjen fröträd och fröplantor av silvergran (*Abies alba*).

3. Bestånd av svarttallar (*Pinus nigra*) vid Kalmarsundskusten S Hagudden. Svarttallen, som finns inplanterad på ett flertal ställen i Böda socken, ses ytterst sällan fröföra sig här. På lokalen, som ligger på en tunn morän på hållpallen, finns heller ingen förökning inne i beståndet men ett flertal smärre träd på yttersta hållkanten kan endast ha hamnat där genom spontan sådd. Detta bestyrks dessutom genom fynd av ganska små plantor som uppenbarligen måste vara fröplantor. Det ser alltså ut som om flera växtbetingelser samtidigt måste uppfyllas för att fröplantor av svarttall ska överleva.

4. Längs Hagskogsvägen och östra basen, liksom på ett flertal andra platser inom området, iaktogs kraftiga bestånd av weymouthtall (*Pinus strobus*). Bestånden var på många ställen avverkningsmogna. Det borde finnas avsättning för denna art som lämpligt panelvirke. Bestånden av denna art bör inventeras för avverkning.

Arten är mycket livskraftig i Bödaskogen och föryngras ymnigt. Den tycks inte särskilt drabbad av skadesvampar.

5. Längs Kolmilelinjen mellan östra och västra basen finns ett skyddsvärt bestånd jättehemlock (*Tsuga heterophylla*). Norr om linjen står ett fullvuxet tätt bestånd av pelarformade träd så gott som utan underväxt, liknande thujaskogen. I nordlig riktning är fröförökningen måttlig men söder om linjen har ett mycket tätt bestånd vuxit upp (ca 1 ha) med en höjd av ca 10 m.

Förslag till åtgärder i detta bestånd
Det norra beståndet bör gallras så att viss återväxt kan ske, under det att det södra bör röjas. Platsen är klart sevärd och skulle kunna vara en station vid

en vandringsstig runt den yttre parken för att se exoter i verkliga bestånd. Avståndet till Skäftekärr är ca 1200m.

6. Vid kanalen öster om västra basen vid Samuelslinjen står ett 6-7 m högt valnötsträd som med största sannolikhet är grå valnöt (*Juglans cinerea*). Det är en rest efter flera inplanteringar som gjordes längs kanalen och är en återuppväxt från en stubbe efter ett tidigare stort träd. Trädet får nu bättre plats sedan kringstående träd avverkat.

7. Längs Samuelslinjen finns en mängd silvergran (*Abies alba*) och weymouthtall (*Pinus strobus*), men också rena tallbestånd i olika åldrar, en del i behov av gallring. Norr om linjen, ca 200 m väster om östra basen, finns ett blandskogsbestånd med stort inslag av exoter. De barrträd i vägkanten som tidigare ansetts vara balsamgranar på grund av deras hartsblåsor på stammen är istället kustgran (*Abies grandis*) med mjukare barr och med extremt lång årstillväxt hos 10-20åriga plantor. Denna art förekommer också i stora mängder längre in i området. Hela beståndet reser sig kring en mer än hundraårig kaskadgran (*Abies procera*), från vilken frö samlats under lång tid för försäljning. Den ger sparsam återväxt och småplantor är ofta svårt skadade av rådjur och harar. Vid foten av den stora kaskadgranen finns ett bestånd av stora, fruktsättande järneksbuskar (*Ilex aquifolium*). Norrut 50 m finns ett bestånd av flera kortbarriga orientgranar (*Picea orientalis*), jättehemlock (*Tsuga heterophylla*), lärk (*Larix sp.*), jättethuja (*Thuja plicata*) och ädelcypress (*Chamaecyparis lawsoniana*) samtliga med spontan fröspridning! Området som ligger nära Skäftekärr har ett högt värde som demonstrationsobjekt för exoter i en självföryngrande blandskog.

Silvergran, *Abies alba*, Den nya nordiska Floran av Mossberg, Stenberg.

Åtgärder som föreslås för område 7 Gallringsavveckla tallen i den takt som lönsamheten tillåter, så att ett blandskogsbestånd framträder. Området kan med fördel ingå i en "skogsslinga" med inriktning på exoter. Gallring av exoterna måste också företas, inte minst av kustgranarna som redan bildar täta bestånd.

8. Vid vägen mot Skäftekärr ett bestånd av gråal (*Alnus incana*) och 200 m norr därom vid järnvägsvallen några stora (>35m) nordmannsgranar (*Abies nordmanniana*) och en allé av fullvuxna douglasgranar (*Pseudotsuga menziesii*).

9. Söder därom längs kanalen två stora äkta kastanjer (*Castanea sativa*) med rikligt med synliga hanblommor. Honblommor ej synliga från marken. Frukt-

sättning god men de nedfallna frukterna nästan tomma.

10. Idegransbeståndet, ett gammalt domänreservat, nu med oklar skyddsstatus, befanns i ett för ett naturreservat bedrövt skick. Den ursprungliga idegransskogen är bemängd med fröplantor av jättethuja (*Thuja plicata*) som helt förändrar intrycket av skogen. En oinvigd som kommer till reservatet utan kännedom om barrväxter kan lätt få intrycket att thujorna utgör visningsobjektet och inte de mera diskreta idegranarna *Taxus baccata*. Skogen innehåller dessutom ganska mycket fröplantor av silvergran (*Abies alba*).

Förslag till åtgärder i idegransbeståndet Om det här området ska visas upp som idegransbestånd bör bortrensning ske av thujor och andra inplanterade trädslag. Om ditplanterade exoter ska lämnas kvar bör dessa i så fall dokumenteras så att besökare kan avgöra skillnaden mellan dessa och idegranarna. Eventuellt bör kanske en gränsszon rensas upp mellan bestånden av exoter och idegranar.

11. Thujaskogen och området däromkring. Det stora barrträdet vid ingången till Thujaskogen är en kustgran (*Abies grandis*) och de övriga barrträden som följer väggkanten är ädelcypresser (*Chamaecyparis lawsoniana*). Vid entren växer också ett bestånd av europeisk pimpernöt (*Staphylea pinnata*). Där finns även tyskoxel (*Sorbus torminalis*). Invid vägen och starkt lutande över kanalen står en kinesisk ädelgran (*Abies holophylla*), ganska sällan sedd i Sverige. Längs kanalen står också tre fullvuxna nordmannsgranar (*Abies nordmanniana*). Öster om kanalen ett bestånd av jättethuja (*Thuja plicata*), douglasgran (*Pseudotsuga menziesii*),

Idegran, *Taxus baccata*. Ur Nordens Flora, C.A.M. Lindman

orientgran (*Picea orientalis*), silvergran (*Abies alba*), jättemlock (*Tsuga heterophylla*). Längs vägen tre ståtliga jättemlock, enligt uppgift de största i landet. Samtliga arter fröförökas spontant i området och jättemlock breder ut sig vidare österut, särskilt söder om Kullvägen. Förslag till åtgärder i beståndet Ö Thujaskogen

Skapa blandskogsbestånd genom försiktig avveckling av gran och tall. Detta gäller egentligen även för området NV om thuja-skogen (pelarskogen) som tidigare fått status som föryngringsområde för thujor men som nu, sedan det hamnat utanför Skäftekärrs ägor, brukats på annat sätt genom avverkning av stora thujaträd i randen till pelarskogen.

Nyttjande

Platsen är lättillgänglig och lämpar sig väl för demonstration av exoter i bödamiljö och deras spontanutveckling, i synnerhet som pelarskogen med thuja utgör ett känt och välbesökt besöksobjekt.

12. Ytterligare barrträd finns rapporterade, banksianatall (*Pinus banksiana*) finns SV om Byrum. Dessa har utvecklats dåligt och har trots sin ålder (120 år) inte nått några avsevärda dimensioner. Vid bokskogen längs gamla vägen mellan Skäftekärr och Byrum finns en ovanligt hög (> 40 m) douglasgran (*Pseudotsuga menziesii*).

Björn Lüning
Heimdalsgatan 1
113 28 Stockholm

Nya utmaningar - björnbär på Öland

av Ulla-Britt Andersson och Thomas Gunnarsson

Är du beredd på nya utmaningar? Kasta dig då in i björnbärens invecklade familjeförhållande. Vem som är mor och far kan man aldrig så noga veta men resultatet är (nästan) alltid garanterat stickigt och ibland välsmakande. I mitten av sommaren blev vi kontaktade av Göran Wendt som har sommarhus på norra Öland. Han är välkänd i *Rubus*-kretsar och har bl.a. ägnat mycket tid åt björnbär i Skåne. Han ville visa oss några av sina lokaler för björnbär på norra Öland något som vi naturligtvis tackade ja till. Hittills har kunskapen och intresset för björnbär tyvärr inte varit på

topp i föreningen, men nu skulle det bli ändring på detta! De enda som ägnat en del kraft åt björnbären på Öland i senare tid är förutom Göran Wendt Växjö, Gunhild & Sven Johansson Borgholm, Lissbeth & Karl-Göran Bringer Ölands Skogsby samt Ulf Ryde Lund. Lördagen 19 juli samlades vi vid Högby kyrka och åkte runt till några lokaler. Deltagare från ÖBF var Thomas Gunnarsson, Elna Hultqvist, Ingrid & Lennart Johnsson, Tommy Knutsson samt Håkan Lundkvist. Ledare var Göran Wendt, hustrun Vera deltog också.

Björnbär delas grovt in i två sektioner de äkta björnbären Sect. *Rubus* och krypbjörnbär Sect. *Corylifolii*. Speciellt den sistnämnda sektionen är svårgreppbar och nya arter beskrivs. Krypbjörnbären har uppkommit genom hybridisering mellan björnbär i Sect. *Rubus* och blåhallon *R. caesius*, ibland kan också hallon *R. idaeus* vara inblandat. Krypbjörnbär skiljs från de äkta björnbären genom att de nedre sidobladen har mycket korta bladskäft 0-2 mm mot 2-6 mm för äkta björnbär. De övre sidobladen har bladskäft på 3-10 mm mot 12-25 mm hos de äkta björnbären. Småbladen kommer därför att överlappa varandra och ger ett "ovårdat" intryck hos krypbjörnbären. Krypbjörnbär har lansettlika stipler medan de äkta björnbären har lineära. Frukten på krypbjörnbär är matt medan de äkta har en blank frukt. Thomas Karlssons förteckning över kärlväxter från 1997 (med tillägg 2002) upptar 46 krypbjörnbär, av vilka 25 är funna i Sverige. Av äkta björnbär finns 71 olika, varav 39 är funna i Sverige.

På Öland är i dagsläget i Sect. *Corylifolii* följande arter kända:

- R. aureolus* gyllenbjörnbär
- R. glauciformis* daggbjörnbär (rödlistad NT)
- R. gothicus* spetsbjörnbär
- R. lidforsii* bornholmsbjörnbär (rödlistad EN)
- R. mortensenii* lindblomsbjörnbär (rödlistad VU)
- R. pruinosis* hallonbjörnbär (rödlistad DD)
- R. suecicus* svenskt björnbär
- R. wahlbergii* hasselbjörnbär

I Sect. *Rubus* är följande arter kända från Öland:

- R. armeniacus* armeniskt björnbär

- R. grabowskii* spirbjörnbär
- R. laciniatus* flikbjörnbär
- R. nessensis* ssp. *nessensis* skogsbjörnbär
- R. pedemontanus* rostbjörnbär
- R. plicatus* sötbjörnbär
- R. radula* raspbjörnbär

Björnbär är fleråriga buskar men de ovanjordiska skotten är endast tvååriga. Första året bildas ett årsskott med gröna blad så kallade bladskott. Nästa år bildas blomskott med högblad på fjolårsskottet men inga "vanliga blad". Vid insamling av belägg bör man ta 2-3 välutvecklade blad med skottbitar från mellersta delen av bladskottet, samt ett välutvecklat blomskott med blommor. Det är viktigt att man verkligen tar sina belägg från samma buske vilket ibland kan vara svårt när olika arter växer i samma snår. I fält bör man notera färg på blommor, ståndare och stift samt växtsättet. Man bör undvika att ta belägg från skuggformer som kan avvika på flera sätt från ett "normalmaterial".

Exkursionen

Vi åkte in alldeles norr om Böda kyrka på en väg västerut och efter ca 600 m låg några sommarstugor norr om vägen där vi stannade. Vid en grind söder om vägen och i västra kanten av grindhålet växte **spetsbjörnbär** *R. gothicus* koordinat 6347308, 1575088. Detta krypbjörnbär är relativt vanligt på Öland. Arten kännetecknas av ganska utdragna blad och bladspetsar, uddbladet är ofta utdraget i en 2 cm lång spets, uddsmåbladet täcker ej sidosmåbladen, bladen har en sträv undersida, bladtänderna är grova och bladskäftet är mycket längre än de nedre småbladen. Blomställningen har övervägande 3-delade högblad, blommorna är vita - svagt rosa, skaftade glandler finns i blomställningen.

Taggarna är ganska stora och många (4-6 mm långa och 10-18 taggar/5 cm bladskott), i soligt läge blir stammen glänsande vinröd.

Vi gick ca 50 m österut dvs. tillbaka längs vägen, söder om den längs ett stängsel växte **lindblomsbjörnbär** *R. mortensenii* koordinat 6347305, 1575161. Detta krypbjörnbär har svagt rosa - vita stora blommor i en relativt gles och öppen blomställning och små, slanka och få taggar (3-4 mm långa och 5-10 taggar/5 cm). Bladen är långskaftade, uddsmåbladet är brett elliptiskt - nästan runt med vassa tänder. Skaftade glandler saknas nästan helt, blomskäften är långa och har få, nålformade taggar. Årskotten är nästan runda och ganska klena. Göran Wendt har noterat arten från Böda socken i norr, där den traktvis är vanlig, ner till Ås socken i söder, sammanlagt ett 40-tal lokaler. Arten är ganska nyligen beskriven SBT 88 (1994):6. Observera att det mesta av artbeskrivningen under *R. mortensenii* i Pedersen & Schou gäller den art som idag heter västkustbjörnbär *R. norvegicus*.

Vi fortsatte västerut och vid korsningen Norrbödagatan- Kullenvägen stannade vi åter. Öster om korsningen och norr om vägen vid en stenmur växte ett stort buskage med **hasselbjörnbär** *R. wahlbergii* koordinat 6347183, 1574771. Det är Ölands vanligaste krypbjörnbär och kännetecknas av stora och relativt många taggar (4-7 mm långa och 5-15 taggar/5 cm). Taggarna har en bred ofta rödfärgad bas, i blomställningen är de kloformade. Uddbladet har en utpräglad hjärtformig bas, det är brett och kortskaftat vilket ger hela bladet ett kompakt utseende. Bladundersidan är grått och tät filthårig. Även bladen i blomställningen har grå och filthårig

undersida. Arten har så gott som inga skaftade glandler. Hasselbjörnbär är en stor och kraftig buske och har kompakta och täta blomsamlingar med svagt rosa blommor, som gamla blir de vita.

Vi fortsatte västerut och efter ca 800 m svängde vi söderut. Där en kraftledning korsade vägen och under kraftledningsstolpe 925 söder om vägen växte korsningen mellan **blåhallon** och **hallon** *R. caesius* x *idaeus* koordinat 6346596, 1574547. Bladen är 3-5-flikade, skrynkliga svagt filthåriga inunder, stjälken är rund, daggig med många ganska små och violetta taggar. Växtsättet är mycket mer upprätt jämfört med blåhallon. Blommorna är små med vita kronblad och frukten, som sällan brukar utvecklas, är svart-röd och hårig. Mitt emot på andra sidan vägen växte mycket **hasselbjörnbär** *R. wahlbergii*.

Vi fortsatte söderut ytterligare ca 200 m och väster om vägen längs en stenmur växte **daggbjörnbär** *R. glauciformis* koordinat 6346391, 1574633. Detta verkar vara det första kända fyndet av arten på Öland. Det finns ytterligare några få fynd och de flesta är godkända av A. Pedersen eller H. Weber. Bland annat har Ulf Ryde uppgivit arten från Karlevistenen, Vickleby socken. Vi har sett ett fint bestånd i buskbrynet norr om Karlevistenen, alldeles invid dasset där den är lätt att hitta. Daggbjörnbär är ganska lik hasselbjörnbär men inte så kraftig och inte så högvuxen. Bladskott och blomsterskott har ett länge kvarsittande vaxliknande överdrag som gör dem starkt blådaggiga vilket givit växten dess namn. Bladskotten har skaftade glandler och taggarna är relativt korta (2-3,5 mm långa och 10-15 taggar/5 cm). Bladen är ej filthåriga på undersidan och ofta 4-delade.

Blommorna är ljusrosa och stiplerna breda vanligen 2,5-3 mm. Blomställningen har skaftade glandler som kan vara rikliga.

Vi körde ånyo ut på väg 136 och fortsatte norrut och när vi passerat Mickelsmad stannade vi vid Sydkrafts transformatoranläggning. I diket mitt emot stationen växte **stenbär** *R. saxatilis* koordinat 6355050, 1576500. Den är lätt igenkänd och vanlig på Öland.

Strax norr om avfarten mot Fagerrör svängde vi österut mot Länninge och efter drygt 150 m stannade vi vid en glänta söder om vägen. Några meter norr om vägen växte både **skogsbjörnbär** *R. nessensis* ssp. *nessensis* och **sötbjörnbär** *R. plicatus* koordinat 6355617, 1578670. Båda arterna tillhör Sect. *Rubus* dvs. de äkta björnbären. Bladskotten är påtagligt uppåtstående, de nedre småbladen är tydligt skaftade (gälller skogsbjörnbär) och stiplerna är nållika. Skaften på de nedre småbladen hos sötbjörnbär växer till under hösten, under sommaren är de inte påtagligt skaftade. Båda arterna har foderblad med grön utsida. Skogsbjörnbäret kännetecknas av blanka blad, taggarna är små, få och fina (1-3 mm långa och 0-6 taggar/5 cm). Blommor är relativt stora och vita, blomningen sker tidigast bland björnbären. Sötbjörnbär har veckade (plisserade) blad därav artepitetet plicatus, blommorna är relativt små och rosa, bladskotten har många och kraftiga, böjda taggar. Frukten är mycket välsmakande.

Efter denna runda smakade fikat gott och fick en extra krydda av de färska wienerbröd som paret Wendt bjöd på. Göran hade med några belägg av björnbär som han överlämnade och lokalbeskrivningar för några andra *Rubus*-arter på Öland. Vill du se ytterligare några arter av björnbär på

Öland kan du åka till några av nedanstående lokaler.

Arter i Sect. *Rubus*

För att hitta ett äkta björnbär kör du vägen ner mot hamnen i Stora Rör, Högsrums socken. Efter ca 250 m växer mycket **spirbjörnbär** *R. grabowskii* söder om vägen koordinat 1545536, 6292115. Den har fått namn efter blomställningen som är smal och spirformad, blommorna är rosa och luktar äpple. Björnbäret är högvuxet och bladskotten är fårade och saknar skaftade glandler. Taggarna är stora och ganska många (4-9 mm långa och 5-12 taggar/5 cm). Bladundersidan är gråfiltad och det nedersta småbladsparet har ganska små och smala blad, tydligt mindre än de övre.

Vid Haga Park i Vickelby socken finns Ölands enda kända växtplats för **raspbjörnbär** *R. radula*, funnen av Thomas Karlsson 1972. Precis i norra kanten av vindsurfarnas parkering och söder om det västligaste huset växer ett stort bestånd koordinat 1537092, 6272975. Detta äkta björnbär är ganska lätt att känna igen. Årsskottet är täckt av stora taggar (5-9 mm långa och 5-13 taggar/5 cm) och mellan dem finns glandelhår och glandelborst. Både bladskottet och blomskottet är tydligt sträva och man hör ett raspande ljud när man drar med en nagel mellan taggarna. Blomställningen är tät och blommorna är ljusrosa.

Rostbjörnbär *R. pedemontanus* hittades 2000 som ny art för Öland på två lokaler i Mörbylånga socken av Lissbeth & Karl-Göran Bringer. En av deras lokaler som man kan besöka ligger ca 100 m öster om Risinge hög och öster landsvägen. I norra kanten av den obetade tallskogen finns ett

stort och marktäckande bestånd av rostbjörnbär koordinat 1536400, 6261525. Arten är lätt igenkänd på sina tre-delade blad där alla bladen är likstora, stiplerna sitter en bit upp på bladskaftet. Bladskottet är täckt av taggar (både stora och små), glandelhår och glandelborst. Två dagar efter exkursionen hittade artikelförfattarna en ny lokal för arten längs vägen till Trollskogen, Böda socken.

Ett odlat och förvildat björnbär är **flikbjörnbär** *R. laciniatus*. Detta vackra björnbär hittar du i Torslunda socken, ca 20 m söder Järnvägs-gatan och 400 m väster Lundtorps-gatan. Här finns en igenväxande åker med mindre träd på en liten trekant och här växer två buskar av flikbjörnbär koordinat 1542495, 6278560. Buskarna är lågvuxna och bladen starkt flikade varför arten är omisskännlig. Blommorna på dessa exemplar är rosa och kronbladen är också flikade.

Ytterligare ett odlat och förvildat björnbär är **armeniskt björnbär** *R. armeniacus*. I Kastlösa socken vid Kvarnkärret har man grävt ett vattenhål till djuren i södra delen av kärret. På jordvallen växer ett bestånd av armeniskt björnbär koordinat 1538590, 6257245. Bladen är kraftigt filthåriga på undersidan, blomställningen är stor och förgrenad med rosa blommor. Bladskotten är djupt fårade med mycket kraftiga taggar (7-11 mm långa och 4-8 taggar/5 cm).

Arter i Sect. *Corylifolii*

Ett ovanligt björnbär är **bornholmsbjörnbär** *R. lidforssii*. En lokal finns i Gärdslösa socken 700 m väster Tjusby längs vägen mot Sörby, södra vägrenen ca 7 m från vägen koordinat 6299746, 1557160. Detta björnbär kännetecknas av att årsskotten har fårade sidor, glandler

saknas nästan helt och att taggarna är mycket få och små (2-4 mm långa och 3-7 taggar/5 cm). Blommorna är små och rent vita, blomställningen är lång, slingrande och bladig till toppen, bladen täcker delvis blommorna. Huvudaxeln har mycket få taggar. Blomskafvet har endast 0-3 taggar, bladen på blomskottet är tätt och spetsigt sågade.

Ett annat ovanligt björnbär är **svenskt björnbär** *R. suecicus*. Ett fint bestånd finns i Borgholm strax öster om Guntorp. På södra vägrenen finns en ganska stor ek när man passerat Guntorp och där växer svenskt björnbär koordinat 6305377, 1552903. Uddsmåbladet är bredast ovan mitten och rombiskt. Blommorna är rosa och sitter i en flocklik ställning och blad saknas upptill. Årskottet har talrika men svaga taggar (2-3 mm långa 15-35 taggar/5 cm).

Gyllenbjörnbär *R. aureolus* är troligen inte så vanligt på Öland men arten är nog förbisedd. Den liknar mest spetsbjörnbär *R. gothicus* men skiljs genom att årsskotten är kantiga, uddsmåbladet är ganska brett och bladen undertill mjukhåriga, kronblad och stiftbaser är rosa. Bladen utvecklar speciellt på soliga ställen en gyllene nyans, därav namnet. Bladskafven är korta och de nedre småbladen är lika långa som bladskafven. Småbladen täcker varandra, blomställningens blad är grovt sågade och de översta är odelade. Göran Wendt har några aktuella fynd, bl.a. från trakterna söder om Köping, vilka är godkända av A. Pedersen.

Hallonbjörnbär *R. pruinosus* är ovanligt på Öland med få aktuella fynd. Det finns ett par lokaler i Glömminge socken med misstänkt hallonbjörnbär där vi ska titta närmare nästa säsong. Som namnet

antyder är hallon *R. idaeus* inblandat i dess tillkomst. Frukttämnet är luddhårigt vilket skiljer det från andra krypbjörnbär på Öland, även frukten har håren kvar länge. Bladskotten är runda utan glandler, gröna med lila taggar som står i kontrast till skottet. Taggarna är 3-6 mm långa, sylformade och slanka 6-15(30)/5 cm. Bladen är delvis 6-7-taliga.

Ytterligare några arter i Sect. *Corylifolii* vore möjliga att hitta på Öland eftersom de växer i vårt närområde (Blekinge-Småland). Det gäller hårbjörnbär *R. camptostachys*, knippbjörnbär *R. fasciculatus* och polabiskt björnbär *R. walsemannii*. Det är bara att du ger dig ut och letar!

Referenser:

- Karlsson, T. 1997: Förteckning över svenska kärlväxter. Svensk Bot. Tidskr 91:5
 Karlsson, T. 2002: Nyheter i den svenska kärlväxtfloran. II. Korsblommiga - flockblommiga. Svensk Bot. Tidskr. 96: 186-206.
 Ljungstrand, E. Ingen rädder för björnbären Vrivråde 4(1995):1
 Ljungstrand, E. Hjälp att bestämma västsvenska krypbjörnbär Vrivråde 7(1996):2
 Martensen, H.-O. & Pedersen, A. *Rubus gothicus* och närtstående arter. SBT 81 (1987):4
 Pedersen, A. & Martensen H.-O. *Rubus mortensenii*, lindblomsbjörnbär, ett krypbjörnbär i ny belysning. SBT 88 (1994):6
 Pedersen, A. & Schou, J. C. 1989: Nordiske brombaer, AAU Reports 21. Bot. Inst., Aarhus Univ.
 Weber, H. & Karlsson, T. *Rubus suecicus*, ett nytt björnbär av sektionen *Corylifolii*. SBT 82 (1988):3

Svenskt björnbär *R. suecicus*. Bild ur Mossberg & Stenberg Den nya nordiska Floran.

Jakten på ljungögontröst *Euphrasia micrantha* - eller helgen när vi hittade allt utom det vi letade efter

av Ulla-Britt Andersson & Thomas Gunnarsson

Helgen 8-10 augusti 2003 hade vi ett inventeringsläger på norra Öland. Vi träffades redan fredagen 8 augusti och vår basstation blev Hornsjöns pensionat. Deltagare var Elna Hultqvist, Ingrid & Lenart Johnsson, Tommy Knutsson, Håkan Lundkvist, Liselotte Wetterstand-Dahlgren samt artikelförfattarna. Eftersom Ölands enda egentliga sjö låg utanför stugknuten kändes det naturligt att börja med kapitlet vattenväxter. Bland vattenväxterna har många nyfynd för Öland gjorts de senaste åren.

Fredagen 8 augusti

Efter att ha installerat oss i våra stugor och ordnat med mat för kvällen begav vi oss ner genom skogen mot Hornsjön. Vi hade hyrt tre båtar av pensionatet, vädret var underbart med sol, värme och nästan ingen vind. Bland vår utrustning fanns vattenkikare, krattor, draggar, håvar och små "trålar" samt diverse baljor att förvara våra fynd i. Hornsjöns botten täcktes av en matta av kransalger, familjen *Characeae*. Tyvärr var ingen i sällskapet kunnig inom området så de fick vara obestämda. Men vi kunde i alla fall konstatera att det fanns flera olika arter kransalger. Ett bestånd av **ålnate** *Potamogeton perfoliatus* fanns rakt utanför pensionatet, arten är senast funnen i Hornsjön 1850 av Sjöstrand. Längs stränderna fanns ett bälte av **vass** *Phrag-*

mites australis, det fanns ofta små "kanaler" in i vassbältet. Längs vasskanten växte rikligt med **slokstarr**, **smalkaveldun** och **kärrsilja** (*Carex pseudocyperus*, *Typha angustifolia*, *Peucedanum palustre*). Andra arter längs vassbältet var **ag**, **sumpmåra**, **strandklo**, **vattenmynta**, **kransmynta**, **frossört**, **vattenmärke**, **lökgamander**, **vattenveronika** (*Cladium mariscus*, *Galium uliginosum*, *Lycopus europaeus*, *Mentha aquatica*, *M. x verticillata*, *Scutellaria galericulata*, *Sium latifolium*, *Teucrium scordium*, *Veronica anagallis-aquatica*). Längs "kanalerna" blommade **vattenbläddra** *Urticularia vulgaris*, de gula blommorna stack djärvt upp ur vattnet. De långa, flytande skotten innehöll rikligt med fångstblåsor. Vid Klosterholmen åt vi lunch, längs stranden växte ett bestånd med **hästsvans** *Hippuris vulgaris*. I vassen bredvid sågs ett exemplar av pungmes. Ute över Hornsjön flög skräntärna (även ungfågel), bivråk och brun kärnhök. Vi letade förgäves efter gul näckros *Nuphar lutea* som har sin enda växtplats på Öland söder om Klosterholmen. Vi såg endast **vit näckros** *Nymphaea alba* ssp. *alba*. Vår båtfärd fortsatte söderut längs stranden där vi kunde bekanta oss med **havsnajas** *Najas marina* som var ny för de flesta i sällskapet. Den upptäcktes på lokalen 2002 som ny art på

Ålnate *Potamogeton perfoliatus*, återupptäckt i Hornsjön efter 150 år. Bild ur Thyssen, N. m.fl., Danske vandplanter.

Öland. Arten avvek klart från de omgivande kransalgerna genom att vara grönaktig till färgen. På botten låg rikligt med stora dammusslor, de var omgivna av en krater som de sprutat fram med sina sifoner. Tommy, Håkan och Liselotte såg en mycket konstig fisk som hittills ej beskrivits av vetenskapen, tyvärr lyckades de inte fånga den. Vi begav oss norrut och fick trots det lugna vädret sätta iland en deltagare som blivit sjösjuk. Men redan efter några minuters konvalescens på en stor sten ute i Hornsjön kunde han återförenas med övriga i sällskapet. Ute på Hornsjön kunde vi håva upp **gräsnate** och **borstnate** *Potamogeton gramineus*, *P. pectinatus*. I norra delen av Hornsjön paddlade/stakade vi oss in i utloppet mot Ålkistan. Här var miljön fantastisk med sumpskog som omgav oss på alla håll och träd som ramlat över vår färdväg. Man trodde sig förflyttad till Florida och Everglades, det var bara alligatorerna som saknades. Till sist fick vi ge upp när ett jätteträd lagt sig över vår väg, i stället började vi förgäves fiska efter sjönöt *Trapa natans*. Kolthoff fann en subfossil sjönöt vid Hornsjöns utlopp 1890. Vi paddlade tillbaka mot vår bas och hittade längs vägen **igelknopp** *Sparganium emersum*, både vanlig och flytande form. Resten av kvällen ägnades åt att artbestämma en del fynd från dagen. Speciellt en *Urticularia*-art vållade oss huvudbry. Arten saknade tyvärr blommor men vi var alla överens om att det inte var vattenbläddra. Preparering av fångstblåsorna i mikroskop visade de fyrmade hår som finns i blåsorna. Men vi kunde aldrig bli riktigt överens om hur de egentligen såg ut, hur de var riktade och fick lägga ner projektet. Sjön suger och alla njöt av kräftor, smörstekta kantareller och pajer med läckert innehåll. Du-

schen delade vi med en färdigutvecklad fläckig myrlejonslända.

Lördagen 9 augusti

Idag skulle vi göra gemensamt eftersök av ljungögontröst *Euphrasia micrantha* på gamla lokaler på norra Öland. Vi samlades vid Vässbylund i Föra socken men inte en enda deltagare utanför gruppen mötte upp trots att exkursionen annonserats i Krutbrännaren. Gruppen gick skallgång bland **ljung**-tuvorna *Calluna vulgaris*, här såg Åke Lundqvist ljungögontröst 1981 "Vässbylund mellan 136:an och banval-len ljung på sand". Troligen har igenväxningen gått för långt för att arten ska trivas här. Vi körde norrut på den parallella vägen med 136:an. Håkan såg en skogsnäppa som flög upp och tyckte att vi skulle stanna och kontrollera det förmodade vattenhållet. Tidigare växte här en tallskog på sandmarken men området hade exploaterats för att bebyggas. Man hade lagt ner vatten- och avloppsledning, sedan tog visst pengarna slut. I området hade en stor mängd sand fraktas bort vilket gett en damm med branta, sandiga sidor. Här var definitivt en spännande miljö! I norra kanten på fuktig sand växte tre arter bållevermossor i släktet *Riccia*, en är bestämd av Tomas Hallingbäck till **svampig gaffelmossa** *R. cavernosa*. **Dikesveronika** *Veronica catenata* växte längs dammen, den är vanlig på hela Öland. Tommy nosade runt kanten av dammen, att komma för nära den kunde belönas med ett dopp. Snart hojtade han och vi rusade alla fram för att beundra de första exemplaren av **huvudtåg** *Juncus capitatus* som växte i den fuktiga, bara sanden. Vi fingranskade kanterna och räknade sammanlagt till 22 "buketter" av huvudtåg, många hade ax i flera "våningar". I södra delen av dammen växte en art som vi först inte alls

kunde artbestämma, vi visste inte ens släktet. Växten hade små rosa, oskaftade blommor i bladvecken, kronbladen var 5-6 till antalet, fodret hade 5-6 flikar och var bägarlikt, bladen var smala och strödda, den var grenad och ca 2 dm hög. Arten fotograferades och vi tog en gren som be-lägg. Efter helgen bläddrade vi i Bonniers Flora i färg, på sidan 151 var vår växt avbildad! Det var *Lythrum hyssopifolia*, något svenskt namn fanns inte noterat i floran. Efter att vi konsulterat Thomas Karlssons förteckning över svenska kärllväxter fann vi det svenska namnet **dvärgfackelblomster**. Arten är tidigare funnen vid några tillfällen i Sverige, då mest i ruderatmiljöer. Primärfyndet av arten i Sverige är från 1936 då Carl Blom fann arten i Göteborgs hamn. I övriga Europa är arten spontan och växer då naturligt längs sandiga stränder av floder som tidvis svämmas över. Artens växtplats på Öland liknar alltså mycket artens naturliga miljöer i Europa. I östra Tyskland och Polen finns arten ganska allmänt, kanske har den spridits till Öland av någon sträckande fågel? *Riccia*-arten förekommer också i samma område och i samma miljöer som dvärgfackelblomstret, ett minst sagt egen-domligt sammanträffande. Under september 2004 hittades dvärgfackelblomster också i Västergötland, på en soptipp vid Kikås, Fässberg socken av Ingvar Bergström. På de sandiga högarna som låg upp-kastade runt dammen växte flera exem-plar av **östersjömålla** *Chenopodium striatifforme*. I dammen växte **kupandmat** *Lemna gibba*. Några tuvor av **hårdsvingel** *Festuca brevipila* avslöjade att här har varit vallodling längre tillbaka i tiden. Ett bestånd av **lundalm** *Ulmus minor* var an-gripen av den gall som vi hittills mest sett på vresalm *U. laevis*. Ett buskage med

Dvärgfackelblomster *Lythrum hyssopifolia*.
Bild ur Bonniers Flora i färg.

björnbär bestämdes till **spetsbjörnbär** *Rubus gothicus*. Vi körde sedan mot Nyby, Källa socken, där Åke Lundqvist fann ljungögontröst 1979 ”1 km NV Nyby ljung på sand”. Området är numera exploaterat till golfbana (hur många behöver Öland egentligen?) och vi avstod från eftersök, risken att få en golfboll i huvudet var stor. Nästa anhalt var Sandby-badet i Högby socken. Här fann Åke Lundqvist ljungögontröst 1981 ”Sandbybadet N ut på sand”, samt på det närbelägna Kesnäsbadet 1979 ”Kesnäsbadet ljung på sand”. Vi åt lunch i det gröna omgivna av **flockarun** *Centaurium erythraea* var. *erythraea*. Det fanns gott om ljungtuvor där humlorna trivdes men ingen ljungögontröst. I fuktigare partier växte **stagg** *Nardus stricta* och i kanten av skogen växte **revlumner** *Lycopodium annotinum* ssp. *annotinum*. I ett dike som löpte i nord-syd hittades 100-talet exemplar av **huvudtåg** *Juncus capitatus* tillsammans med **pysslingtåg** *J. minutulus*. Lite söderut i samma dike växte några exemplar av den mycket sällsynta **huvadaru**n *Centaurium erythraea* var. *capitatum*. Öland har landets enda lokaler av arten, tidigare har vi enbart aktuella fynd från området norr om Kesnäsudden. **Fårad äggsvamp** *Bovista dermoxantha* växte i torr sand och på en kalkfuktäng växte **kalkrödling** *Entoloma excentricum*. Vi åkte till Kesnäsudden och gick norrut för att förgäves leta näbbtrampört *Polygonum oxyspermum*. En getinglik rovflugan tilldrog sig vår uppmärksamhet. **Dvärgjordstjärna** *Geastrum schmidelii* fann vi liksom **spetsvaxskivling** *Hygrocybe persistens*. Tommy demonstrerade skillnaden mellan **åkerpilört**, **vanlig pilört** och **strandpilört** (*Persicaria maculosa*, *P. lapathifolia* ssp. *pallida*, *P. lapathifolia* ssp. *lapathifolia*).

Stora snår av **hasselbjörnbär** *Rubus wahlbergii* och enstaka **lindblomsbjörnbär** *R. mortensenii* kunde vi artbestämma med våra nyvunna kunskaper. I ett kärr växte **axag** *Schoenus ferrugineus* och några överblommade **gulyxne** *Liparis loeselii*. Vi åkte tillbaka till pensionatet men gjorde också en kvällsutflykt till området söder om pensionatet. I en övergiven grusgrop växte rikligt med **flockarun** *Centaureum erythraea* var. *erythraea*. Här fanns också några trädgårdsflyktingar; **purpurklätt** och **lammöron** (*Lychnis coronaria*, *Stachys byzantina*). Den på Öland ovanliga talltitan kom fram och tittade nyfiket på oss. Vi såg flera arter pyroror; **ryl**, **ögonpyrola**, **björkpyrola**, **grönpyrola**, **klockpyrola** (*Chimaphila umbellata*, *Monoses uniflora*, *Orthilia secunda*, *Pyrola chlorantha*, *P. media*). På vägen tillbaka sågs ganska rikligt med **lindblomsbjörnbär** *Rubus mortensenii* samt vildsvinsungar, de sistnämnda i ett hägn.

Söndagen 10 augusti

Vi röjde ur våra stugor och laddade för en ny, intensiv dag i fält. Första lokalen vi besökte var kärret beläget ost om gamla Grankullavägen i Böda socken. Här finns en av Ölands två lokaler med **brunag** *Rhynchospora fusca*. Arten växte rikligt i kärret och blommade också. Andra arter som noterades var **brunven**, **trådstarr**, **rundsileshår**, **löktåg** (*Agrostis canina*, *Carex lasiocarpa*, *Drosera rotundifolia*, *Juncus ranarius*). Vi fortsatte på vägen och i det stora sandtaget som vägen går igenom såg vi ytterligare **huvudtåg** *Juncus capitatus* samt **vittätel** *Aira caryophylla*, båda noterade tidigare under året på lokalen. Nästa stopp var Ängjärnsudden där vi sökte efter näbbtrampört som noterades

här 1961 av Bengt Danielsson ”N om Ängjärnsudde”. Någon trampört såg vi inte, det mesta av stranden var kraftigt påverkad av vind och vågor. I skogen fann vi **sötbjörnbär** *Rubus plicatus*. Färden fortsatte söderut där vi på Håkans initiativ for ner vid Alvara och den välbetade sjömarken som breder ut sig nere vid havet. Vi gick söderut längs stranden för att finna lämpliga lokaler för knutört *Anagallis minima*, en art som inte är funnen sedan 1980-talet på Öland. Här fanns ånyo **dvärgjordstjärna** *Geastrum schmidelii* och ytterligare en *Bovista*-art. På en gammal båt växte en art av sotlav (troligen **sydlig sotlav** *Cyphelium notarisii*) som inte noterats på Öland i modern tid. Håkan hade under tiden som vi studerat sotlaven hittat en som han bedömde lämplig biotop för knutört. Vi gick söderut förbi några sjöbodar, här fanns ett gammalt sandtag och en fuktig markväg. Tommy hann knappt komma ner på knä förrän han ylade **knutört!** Och här fann vi då äntligen den lilla arten som gäckt oss i flera år. Marken var bitvis täckt av knutört med dess karakteristiska färg som går åt brunrött. Blommorna är små, vita och sitter i bladvecken men syns knappast. Frukten är en klotrund kapsel som öppnar sig med ett lock. Bladen är kala, äggrunda och sitter strödda, hela växten är ibland endast 0,5-1 cm hög. **Grå ögontröst** *Euphrasia nemorosa* växte rikligt i närheten. Vi gick norrut och på stranden strax norr om ett litet dike växte **näbbtrampört** *Polygonum oxyspermum*. Ånyo var det Tommy som fick jubla, när man väl såg arten var det knappast något tvivel om att det var något annat än de andra trampörter som vi hittills sett. Arten kan närmast förväxlas med smal trampört *P. aviculare* ssp. *neglectum*

Näbbrampört *Polygonum oxyspermum*. Bild ur B. Jonsell (ed.) *Flora Nordica* 1.

som också har en nöt som sticker delvis ut. Thomas Karlsson har efteråt bekräftat vårt fynd. Arten hade påtagligt blågrön stjälk som var knottrig. Blommorna var stora och hade skära hylleflikar. Nöten var kal, glänsande brun och sköt långt ur fod-

ret. I Sverige finns arten i dagsläget på Gotland där den har en del lokaler speciellt på Gotska Sandön samt en lokal i Bohuslän. Att hitta den på Öland kändes extra roligt eftersom världsutbredningen är begränsad till området runt Östersjön och enstaka lokaler där utöver. Näbbrampörten fanns i 6 exemplaren, den växte på en grusig sandstrand vid högvattenlinjen där det låg en mindre tångvall. Följeväxter var; **flikmålla**, **sodaört**, **strandkvickrot**, **saltarv** (*Atriplex calotheca*, *Salsola kali*, *Elytrigia juncea*, *Honckenya peploides*). Vi njöt det sista kaffet på växtplatsen och gick sedan mot bilarna. Men en liten avstickare fick det bli norr om p-platsen där Håkan kunde visa **ljungsnärja** *Cuscuta epithymum* var. *epithymum* som han fann här förra året. Mycket nöjda efter en intensiv helg kunde vi rulla söderut. Tyvärr hamnade några av oss i de jätteköer som skapats pga. ombyggnadsarbetena på Ölandsbron, bilkön sträckte sig norr om Glömminge. Men vi kunde i alla fall sammanfatta helgen då vi fann allt utom det vi skulle leta efter nämligen ljungögontrost. Den gamla devisen gäller än - sexton ögon ser mer än två.

Referenser:

- Aronsson, M. (red.) 1990: *Rödlistade kärlväxter i Sverige - Artfakta*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Fitter, R. & Fitter, A. 1979: *Bonnier Flora i färg*. Stockholm.
- Hylander, N. 1970: *Prima loca plantarum vascularium sueciae* SBT 64(1970).
- Jonsell, B. (ed.) 2000: *Flora Nordica 1*. Stockholm.
- Karlsson, T. 1997: *Förteckning över svenska kärlväxter*. SBT 91(1997):5.
- Sterner, R. 1986: *Ölands kärlväxtflora - 2: a reviderade upplagan*. Förlagstjänsten, Stockholm.
- Otryckta källor:
 ÖBF:s hotregister
 Sterner liggare

Gammelekslavar – vad gömmer sig på 2-14 meters höjd?

av Thomas Johansson, Tommy Knutsson och Håkan Lundkvist

Johansson, T. Knutsson, T & Lundkvist H. 2002. Gammelekslavar – Vad gömmer sig på 2–14 meters höjd? [Epiphytic lichens on old oaks – what hides on 2–14 meters high?]. Artikeln tidigare publicerad i *Graphis scripta* 14 (2):49-54. Stockholm 2003. ISSN 0901-7593.

Ottenby lund is an isolated deciduous oak–birch–woodland on the southern tip of Öland, southeastern Sweden. The locality is very rich in epiphytic lichens depending on old trees, continuity and favourable local climate. During recent surveys of the lichen flora we have often wondered which species that were overlooked using the normal survey technique studying the lowest two meters of the trunks. After a heavy storm in the beginning of December in 1999 we had the possibility to study the whole trunks of three large oaks which were blown down during the storm. The main trunk of the oaks were divided into 2–meter segments and all lichens on each segment were recorded. On the oaks 55, 47 and 32 species were present and in total we recorded 75 different lichen taxa. Eleven species that were either red-listed or indicate high conservation value were only found above 2 meters height. For *Thelopsis rubella* this is the only record from southeastern Sweden. The result shows that under the right circumstances lichens with high conservation value is to be found higher up on the trunks than can normally be studied during survey work.

Eken hyser fler epifytiska lavar än något annat trädslag i Nordeuropa (Watson et al. 1988) och däribland många rödlistade och i övrigt sällsynta arter. Sedan några år pågår en inventering av Ottenby lund längst ner på sydligaste Öland för att dokumentera lavfloran i samband med skötselåtgärder för naturreservatet. Vid arbetena i lunden, som är rik på grov ek (*Quercus robur*), ronn (*Sorbus aucuparia*), björk (*Betula spp.*) och klibbal (*Alnus glutinosa*) har flera ovanliga arter och

floristiskt intressanta fynd gjorts som kommer att presenteras på annan plats (*in prep.*).

Den 3 december 1999 drog en storm fram över Sydsverige och det var med bävan som vi synade följderna i lunden då vinden bedarrat. Skadorna var dock inte så omfattande och totalt hade ett 20-tal björkar, tre gamelekar, två grova rönnar och en asp blåst ner i de sydligaste delarna av lunden. På en grov ekgren som blåst ner från ca. 10 meters höjd noterade vi

Arthonia pruinata och mycket rikligt med *Schismatomma decolorans*. På ytterligare en grov ek som blåst ner sågs samma arter samt rikligt med fertil *Lecanactis abietina* även där från ca. 10 meters höjd. Våra funderingar över vilka lavar som växer över 2 meters höjd hade nu chansen att bli besvarade. Vi beslöt oss för att omgående göra en fullständig undersökning av huvudstammen på de tre grövsta ekarna som blåst omkull!

Metodik

Studien genomfördes i sydligaste delarna av Ottenby lund i början av år 2000. Inventeringen utfördes på tre olika ekar som blåst omkull i samband med hårda vindar en månad tidigare. Ekarnas huvudstam delades in i 2-meterssegment: 0–2, 2–4, 4–6, 6–8, 8–10, 10–12 och 12–14 meter. Endast de delar av stammen som kunde betecknas som huvudstam inventerades. På högre höjd där förgrening gjorde det omöjligt att följa någon huvudstam och där barkstrukturen började bli slätare upphörde inventeringen. Följaktligen ingår inte kvistar och grenar i inventeringen. På varje segment inventerades alla tillgängliga ytor på samtliga lavar. Den ena eken (ek 2) var

inte lika hög som de andra och segment enligt ovan nämnda kriterier fanns endast till 10 meter. Förutom lavar registrerades även omkrets och barkdjup i varje segment. Barkdjupet mättes på 3 eller 4 sidor runt omkring stammen. Mätningen gjordes med en spik som sattes i barksprickorna och som sedan mättes.

Resultat

På de olika ekarna registrerades 47 (ek 1), 31 (ek 2) respektive 55 (ek 3) taxa.

Sammanlagt fanns 75 olika taxa på de tre ekarna varav 11 är rödlistade (Gärdenfors 2000) och 25 anses signalera höga naturvärden (Hallingbäck 1995 inklusive *Arthonia anombrophila*, *Lecanactis abietina* och *Microcalicium disseminatum*). Alla taxa på respektive ek och höjdsegment redovisas i appendix 1.

Mätningen av barksprickornas djup visar djupsprickig bark förekommer ända upp till 10-12 meter (tabell 1).

Artantalet och förekomsten av rödlistade samt signalerande arter på de studerade ekarna var högst på 0–2 respektive 6–10 meters höjd. Det totala antalet lavar, signalarter och rödlistade arter varierar på

Tabell 1. De inventerade segmentens omkrets och barkdjup för respektive "höjd" på de tre eklågorna.

Cicumference and fissure measurments at different "heights" of the investigated oaks.

Höjd (m)	Ek 1			Ek 2			Ek 3		
	Omkrets (cm)	Barkdjup (mm)	medel (mm)	Omkrets (cm)	Barkdjup (mm)	medel (mm)	Omkrets (cm)	Barkdjup (mm)	medel (mm)
1,3	272	50-70-60-30	53	161	25-20-25-25	24	200	50-40-45	45
3	253	30-50-35	38	140	20-20-25	22	199	50-40-40	43
5	220	25-30-55	37	124	20-20-20	20	186	40-40-25	35
7	174	45-20-45	37	100	20-20-20	20	175	50-25-40	38
9	162	55-30-25	37	76	20-15-20	18	116	40-15-35	30
11	98	55-35-30	40	-	-	-	57	15-15-10	13
13	53	20-25-20	22	-	-	-	41	15-10-15	13

Tabell 2. Totalantalet taxa (N), arter som indikerar höga naturvärden (S) och röd listade arter (R) på olika höjd på de tre eklågorna.

Total number of taxa (N), indicator species (S) and red-listed lichens species (R) at different heights of the oaks.

Höjd (m)	Ek 1			Ek 2			Ek 3	
	N	S	R	N	S	R	N	S
0-2	24	10	2	20	8	3	16	8
2-4	27	10	4	13	5	3	17	6
4-6	22	6	2	13	5	2	18	5
6-8	21	7	3	18	7	3	26	9
8-10	26	7	3	17	6	2	24	8
10-12	21	6	2	-	-	-	35	7
12-14	25	7	4	-	-	-	18	1

olika höjder enligt tabell 2 och figur 1.

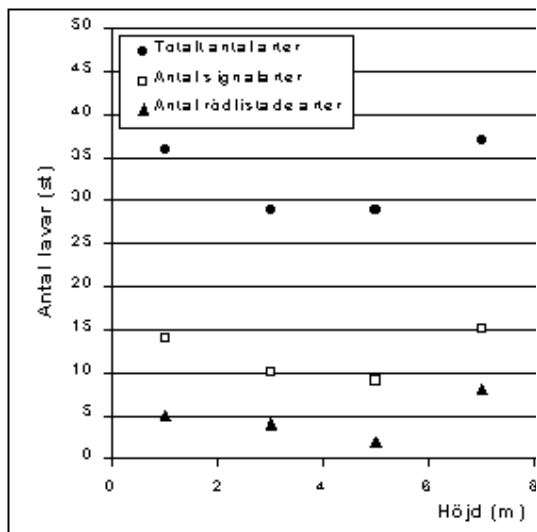
Rödlistade och signalarter fanns spridda på alla nivåer (figur 1). Elva av dessa påträffades endast över 2 meters höjd. Dessa var *Ramalina baltica/obtusata* (2–4 meters höjd), *Hypocenomyces friesii* (4–6), *Arthonia anombrophila*, *Caloplaca lucifuga* (6–8), *Thelopsis rubella* (6–10), *Cliostomum corrugatum*, *Pleurosticta acetabulum* (8–10), *Anisomeridium biforme*, *Ochrolechia turneri*, *Thelotrema lepadinum* (10–12) och *Opegrapha soreidiifera* (12–14 meters höjd).

Endast en art, *Chrysothrix candelaris*, förekom på samtliga inventerade segment (se Appendix). Bland de frekventare märks, förutom ett antal trivialare arter, även de rödlistade *Arthonia pruinata* och *Schismatomma decolorans* som uppträdde på 95 % av de inventerade segmenten.

Diskussion

Inventeringen visar att naturvårdssintressanta lavar förekommer spridda utefter stammen på gamla ekar så länge barkens egenskaper och omgivning t.ex. sprickdjup, pH, lokalklimat etc. är de rätta. Undersökningen visar också att dessa arter kan vara helt andra än de som sitter på

de första två metrarna, som normalt inventeras. På dessa tre träd var det hela 11 signalarter och rödlistade arter som endast noterades på en höjd över 2 meter. Dessa arter: *Anisomeridium biforme*, *Arthonia anombrophila*, *Caloplaca lucifuga*, *Cliostomum corrugatum*, *Hypocenomyces friesii*, *Ochrolechia turneri*, *Opegrapha soreidiifera*, *Pleurosticta acetabulum*, *Ramalina baltica/obtusata*, *Thelopsis rubella* och *Thelotrema lepadinum* hade alltså förbisetts vid en traditionell inventering av de tre ekarna. Samma förhållande råder för *Chaenotheca stemonea* som påträffades på 10–12 meters höjd. Arten är ovanlig i sydöstra Sverige och uppträder främst i naturvårdssintressanta områden. Tack vare att omfattande inventeringar utförts i lunden (sammanlagt flera hundra undersökta träd) har dock de flesta arter noterats tidigare på lokalen. Undantagen från detta är *Pleurosticta acetabulum* och *Thelopsis rubella* som endast setts på de inventerade lågorna. Den mest överraskande arten av dessa var utan tvekan *Thelopsis rubella* som under inventeringen noterades som ny för sydöstra Sverige på en höjd mellan 6 och 10 meter! Barken där arten påträffades var annorlunda än

Figur 1. Totala antalet taxa, antalet signalarter och antalet rödlistade lavar inom respektive segment. Uppgifter från samtliga tre ekar är sammanslaget.
Summary of total diversity, indicator species and red-listed lichens species at different heights on the oaks.

på trädet i övrigt, hade slätare struktur och ett mindre sprickdjup. Den befann sig dessutom på och under en kraftigare ”knota” strax under den punkt där huvudstammen delade upp sig i det grova övre grenverket. Enstaka arter kan alltså ”missas” men sannolikt blir andelen mindre ju fler stammar som inventeras.

Det totala antalet lavararter visar en sjunkande tendens i segmenten 2–6 meter för att högre upp åter stiga (figur 1). En möjlig orsak är att antalet nischer här är lägre jämfört med de andra segmenten. I det första segmentet 0–2 meter finns trädbasen med dess närhet till marken. Därefter är det en relativt enhetlig stam i segment 2–6 meter innan grenarna börjar på trädet. Även om inte grenarna ingått i inventeringen så tillför grenklykor, knotor och grenfästen en större mängd nischer.

Om man ser till frekvensfördelningen hos

arterna (Appendix) kan man skönja en sammansättning av ett hälsosamt lavsamhälle med tämligen få dominerande arter och en lång ”svans” av mera lågfrekventa arter. Det är dock mycket anmärkningsvärt att de båda rödlistade arterna *Arthonia pruinata* och *Schismatomma decolorans* är två av de mest spridda på ekarna. De förekommer på hela 95 % av de inventerade segmenten. För den förstnämnda så förstärker det vår tro att Ottenby lund är en av Sveriges viktigaste lokaler för arten och att den här har optimala förutsättningar.

Tunhemseken i Västsverige har inventerats upp till 6 meters höjd och då delades trädet in i en nord- och en sydsida och dessutom i 2–meters segment (Hultengren 1995). Antalet lavar på Tunhemseken minskade med ökad höjd. I denna studie minskar inte diversiteten uppåt på stam-

men utan är mer eller mindre oförändrad eller ökar jämfört med lavfloran på den lägsta höjdnivån.

Flera undersökningar av lavfloras fördelning på olika trädslag och var på träden de växer vore mycket önskvärda, inte minst för att utröna i vad mån de av nöden ofta snabbt utförda inventeringarna av signalarter verkligen fångar upp och reflekterar naturvärden i ett område. Inventerar man lågor gäller det dock att vara snabb. Enligt vår erfarenhet förändras lavfloran på lågorna mycket snabbt och redan efter ett halvår är det för sent då många avdöda bålar uppträder och parasitangrepp försvårar arbetet och förvränger bilden. Den enda kända bålen i östra Sverige av *Thelopsis rubella* är snart ett minne blott. När detta skrivs (vårvintern 2002) har den i det närmaste helt konkurrerats ut av cypressfläta, *Hypnum cupressiforme*!

Avslutningsvis bör nämnas att på en av ekarna som blåste ner och som ingick i studien växte *Lecanographa lyncea*. Bålen var inte stor, men det innebär trots allt att det nu bara återstår två kända värdträd i Sverige, båda i Ottenby lund. Av ytterligare intresse att notera är att lavparasiten *Milospium graphideorum* tycks specialiserad på sällsynta lavar i Ottenby lund. Den parasiterar företrädesvis *Lecanographa amylicia* men vi har även fynd på *Arthonia pruinata* och *L. lyncea*. *Milospium* var i Sverige tidigare känd som parasit på *Dirina massiliensis* men förekommer längre söderut i Europa även på epifytiska *Opegrapha* spp (Foucard 2001). Huruvida angreppen utgör ett reellt hot mot arterna eller enbart indikerar ett hälsosamt lavsamhälle får framtiden utvisa.

Tack

Ett stort tack till Ulf Arup för värdefulla synpunkter på text och kontrollbestämning av *Caloplaca lucifuga* och till Rolf Santesson för tidigare kontrollbestämning av *Milospium graphideorum*.

Referenser

- Foucard, T. 2001. *Svenska skorplavar och svampar som växer på dem*. Stenströms Bokförlag/Interpublishing.
- Gärdenfors, U. (ed.). 2000. *Rödlistade arter i Sverige 2000*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Hallingbäck, T. 1995. *Ekologisk katalog över lavar*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Hultengren, S. 1995. Något om lavfloran på en västsvensk ek. *Svensk Bot Tidskrift*. 89 :165–170.
- Santesson, R. 1993. *The lichens and lichenicolous fungi of Sweden and Norway*. SBT-förlaget, Lund.
- Watson, M. F., Hawksworth, D. L. & Rose, F. 1988. Lichens on elms in the British Isles and the effect of Dutch elm disease on their status. *Lichenologist* 20 :327–352.

Appendix. Samtliga påträffade taxa på de tre eklågorna i Ottenby lund 2002 och uppgifter om på vilken höjd de påträffats. Taxa är sorterade efter frekvens. Siffran 1, 2 eller 3 i respektive segment anger vilken/vilka av ekarna arten är påträffad. Nomenklaturen för blad- och busklavar följer Santesson (1993) och skorplavar Foucard (2001) med undantag av Opegrapha niveoatra.

Total taxa list of epiphytic lichens on three oaks in Ottenby lund, Öland 2002. The species are sorted in accordance to frequency. The numbers 1, 2 or 3 on each segment shows on which of the oaks the species was found.

Taxa	Höjd (m)								Seg. (%)	Tot. seg. (st)
	0-2	2-4	4-6	6-8	8-10	10-12	12-14			
<i>Chrysothrix candelaris</i>	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 3	1 3	1 3	100	19
<i>Arthonia pruinata</i>	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 3	1 3	1	95	18
<i>Evernia prunastri</i>	1 2	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 3	1 3	1 3	95	18
<i>Lepraria</i> sp	1 2 3	1 2 3	1 3	1 2 3	1 2 3	1 3	1 3	1 3	95	18
<i>Schismatomma decolorans</i>	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 3	1 3	1	95	18
<i>Cliostomum griffithii</i>	1 2	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2	1 3	1 3	1 3	89	17
<i>Lecanactis abietina</i>	1 2 3	1 2 3	2 3	2 3	1 2 3	1 3	1 3	3	84	16
<i>Hypogymnia physodes</i>	1	1 2 3	1 2 3	1 2	1 2 3	1 3	1 3	1	79	15
<i>Pertusaria amara</i>	1 2	1 2	1 2	1 2 3	1 2	1 3	1 3	1 3	79	15
<i>Calicium viride</i>		1 2 3	1 3	1 2 3	1 2 3	1	1 3	1 3	74	14
<i>Lecanora expallens</i>	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 3	1 3	1 3	74	14
<i>Parmelia sulcata</i>	1	1 3	1 3	1 2 3	1 3	1 3	1 3	1 3	74	14
<i>Microcalicium disseminatum</i>	1 3	1	1 3	1 2 3	1 3	1 3	1 3	1	68	13
<i>Pyrrhospora querneae</i>	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1	1	1	63	12
<i>Melanelia fuliginosa</i>	1	1 3	3	1 2 3	3	1 3	3	3	58	11
<i>Physconia enteroxantha</i>	3	1 3	1 3	1 3	1 3	3	3	3	58	11

Taxa	Höjd (m)								Seg. (%)	Tot. seg. (st)
	0-2	2-4	4-6	6-8	8-10	10-12	12-14			
<i>Amandinea punctata</i>	1 2 3	1	1	3	1 3	3	1		53	10
<i>Calicium salicinum</i>	1 2	1	2 3	1 3	1 3	3			53	10
<i>Pertusaria pertusa</i>	1 2	1	2	2		3	1		42	8
<i>Physcia tenella</i>		3	1 3	3	3	3	3		37	7
<i>Bryoria fuscescens</i>		1	3	1	1	1	1 3		37	7
<i>Calicium adpersum</i>	1 3	1 3		1	1				32	6
<i>Ramalina farinacea</i>		3	1 2	3	3	3			32	6
<i>Cladonia coniocraea</i>	1	1	1	1					26	5
<i>Pertusaria hemisphaerica</i>	1 3	1	1	1					26	5
<i>Phycitis argena</i>	2			2	1 2	3			26	5
<i>Cetraria chlorophylla</i>				3	1	1	1		21	4
<i>Lecanographa amylicaea</i>	3	1 3		3					21	4
<i>Lecanora argentata</i>	1 2					3	1		21	4
<i>Ramalina baltica/obtusata</i>		1 2 3	1	1					21	4
<i>Catillaria globulosa</i>			1	3	1				16	3
<i>Arthonia vinosa</i>	1		3	3					16	3
<i>Cladonia polydactyla</i>			3			3	3		16	3
<i>Haematomma ochroleucum</i> var. <i>porphyrium</i>	2			3	3				16	3
<i>Lecanora chlarotera</i>		1	1				1		16	3
<i>Opegrapha varia</i>	2		3	3					16	3

Taxa	Höjd (m)								Seg. (%)	Tot. seg. (st)
	0-2	2-4	4-6	6-8	8-10	10-12	12-14			
<i>Opegrapha vermicellifera</i>	2			3	3				16	3
<i>Usnea subfloridana</i>					1	3			16	3
<i>Xanthoria paretina</i>	3					3			16	3
<i>Arthonia anomobrophila</i>				2					11	2
<i>Arthonia spadicea</i>	1 2								11	2
<i>Bacidia arceutina</i>						3			11	2
<i>Bacidina sp</i>	3					3			11	2
<i>Chaenotheca chrysocephala</i>						1			11	2
<i>Chaenotheca stemonea</i>						3			11	2
<i>Haematomma ochroleucum</i>	2								11	2
<i>var. ochroleucum</i>										
<i>Lecanora "subfusca" coll.</i>				3					11	2
<i>Milospium graphideorum</i>	3				3				11	2
<i>Thelopsis rubella</i>				3	3				11	2
<i>Usnea hirta</i>						1			11	2
<i>Anaptychia ciliaris</i>					3				5	1
<i>Anisomeridium bifforme</i>						3			5	1
<i>Lecania naegelii</i>								3	5	1
<i>Bacidina chlorotricula</i>				3					5	1
<i>Caloplaca lucifuga</i>				3					5	1
<i>Chaenotheca trichialis</i>						3			5	1

Taxa	Höjd (m)							Seg. (%)	Tot. seg. (st)
	0-2	2-4	4-6	6-8	8-10	10-12	12-14		
<i>Cladonia fimbriata</i>	1							5	1
<i>Cliostomum corrugatum</i>				1				5	1
<i>Hypocenomyces friesii</i>		1						5	1
<i>Lecanographa lyncea</i>	3							5	1
<i>Lecidella elaeochroma</i>						3		5	1
<i>Ochrolechia turneri</i>						3		5	1
<i>Opegrapha niveoatra</i>				1				5	1
<i>Opegrapha soreditifera</i>							1	5	1
<i>Opegrapha vulgata s.lat.</i>				3				5	1
<i>Pertusaria coccodes</i>						3		5	1
<i>Pertusaria leioplaca</i>				2				5	1
<i>Physcia adscendens</i>	3							5	1
<i>Pleurosticta acetabulum</i>				2				5	1
<i>Pseudevernia furfuracea</i>						1		5	1
<i>Psilolechia lucida</i>		1						5	1
<i>Ramalina fastigiata</i>				2				5	1
<i>Thelotrema lepadinum</i>						1		5	1
<i>Trapeliopsis sp.</i>							1	5	1
<i>Xanthoria polycarpa</i>						3		5	1
Antal taxa (st)	36	29	29	37	41	43	34		

De vilda blommornas dag

av Ulla-Britt Andersson

I år var det andra gången som de vilda blommornas dag arrangerades i Sverige. Syftet är att få en större allmänhet att bli varse den unika natur som man ofta har nära husknuten. Den 15 juni vandrade sammanlagt tusentals människor i Danmark, Norge, Finland, Sverige, på Färöarna och Grönland runt bland blommande växter under sakkunnig ledning. På Öland arrangerades fem olika vandringar varav ÖBF svarade för en. Efter vårt årsmöte samlades ett 25-tal förväntansfulla deltagare vid Kaffetorpets parkeringsplatsen på Slottsalvaret, Räpplinge socken. Detta trots att en hudsonspov för första gången i Sverige visade upp sig på Öland i Väsbyviken.

Slottsalvaret

Vi gick söderut från parkeringen och studerade **backfingerört** *Potentilla sordida*. Denna ovanliga växt har sin huvudutbredning i Sverige på Öland. Backfingerört är apomiktisk dvs. bildar frön utan befruktning varför ett 20-tal småarter bildats. Den blommar något senare än en del andra fingerörter. Den växer mer eller mindre upprätt, bladens undersida är glest filthåriga men saknar stjärnhår. **Knölgröe** *Poa bulbosa* var nedvissnad nu men kunde fortfarande demonstrera sin vivipara dvs. axgroende vippa. En nytuslagen art var **brudbröd** *Filipendula vulgaris* medan däremot **fältsippan** *Pulsatilla pratensis* hade blommat över för säsongen. En del fältsippor blommar om under sensommaren och hösten. Gräsen **luddlosta** *Bromus*

hordeaceus ssp. *hordeaceus* och **flemtimotej** *Phleum phleoides* demonstrerades, den sistnämnda med sin flikade vippa. **Ullranunkeln** *Ranunculus illyricus* var nästan överblommad, årets blomning hade varit magnifik speciellt i Räpplinge-trakten. Blomfärgen var tydligt mer lysande gulgrön än exempelvis hos **knölsmörblozman** *R. bulbosus* som växte bredvid. Ullranunkeln finns i Norden endast på Öland, den förekommer för övrigt i sydöstra Europa. En vanlig växt på Öland är **vårskärvfrö** *Thlaspi perfoliatum* som stod kvar med sina fröskidor. Inne i några slånbuskar växte **glansnäva** *Geranium lucidum*. Några rosbuskar växte ett 100-tal meter söder om p-platsen. Vi studerade skillnaden mellan **stenros**, **nyponros** och **luddros** (*Rosa canina*, *R. dumalis*, *R. sherardii*). Den första orkidén som sågs var lämpligt nog **krutbrännare** *Neotinea ustulata*, arten har nyligen bytt släkte från *Orchis*. **Färgmåran** *Asperula tinctoria* lyste med sina bländvita 3-taliga blommor medan däremot **tulkörten** *Vincetoxicum hirundinaria* blommor var mera gulvita. Vi gick åt NO och rundade ett buskage med enbuskar där några nedvissnade exemplar av **alvarveronika** *Veronica praecox* fanns kvar. Marken var mer "alvarlik" vilket växterna signalerade, här fanns **stenmalört**, **alvararv**, **alvarfibbla**, **fågelarv** och **backtimjan** (*Artemisia rupestris*, *Cerastium pumilum*, *Crepis tectorum* ssp. *pumila*, *Holosteum umbellatum*, *Thymus serpyllum* ssp. *serpyllum*). Även **grådådra**, **knytling**, **vit sminkrot** och **vår-**

klynne (*Alyssum alyssoides*, *Herniaria glabra*, *Lithospermum arvense* var. *arvense*, *Valerianella locusta*) växte i närheten. På vittringsgruset kunde också en Natura 2000-art demonstreras nämligen **kalkkrassing** *Sisymbrium supinum*.

Slottsskogen

Vi gick nerför trappan mot Kaffetorpet, **skogsclematis** *Clematis vitalba* draperade sidorna av trappan. Vid Kaffetorpet växte ett bestånd med en storvuxen **vildpersilja** *Aethusa cynapium*, arten delas numera in i fyra underarter men vi hade inte tid att studera detta. Vi gick stigen norrut nedanför Landborgsbranten. Några storvuxna **bokar** *Fagus sylvatica* växte längs stigen, boken förekommer inte naturligt på Öland. Flera lundgräs sågs; **lundskäfting**, **strävlost**, **skogskorn**, **lundgröe** och **lundslök** (*Brachypodium sylvaticum*, *Bromopsis benekenii*, *Hordelymus europaeus*, *Melica uniflora*, *Poa nemoralis*). **Nästrotten** *Neottia nidus-avis* med sina klorofyllösa blommor växte strax bortanför Kaffetorpet, i skogen växte **Sankt Pers nycklar** *Orchis mascula*. **Skogsbingeln** *Mercurialis perennis* bredde ut sina mattor, även **majsmörblomman** *Ranunculus auricomus* med sina "slitna" kronblad bildade stora bestånd. Majsmörblommor är apomiktiska och "gruppen" omfattar drygt 600 småarter i Sverige. Den vackra **vispstarren** *Carex digitata* växte precis bredvid stigen, de basala slidorna var purpurfärgade. Några flockblomstriga växter fanns också nämligen den aromatiska **spanska körveln** *Myrrhis odorata* och **hårkörvel** *Chaerophyllum temulum*. **Tandroten** *Cardamine bulbifera* med sina mörkbruna groddknoppar studerades, ytterligare en växt som bytt latinskt namn för att ställa till med oreda i en halvgammal botanist-

hjärna. Vi gick uppför Helvetestrappan, längs trappan blommade fortfarande **trolldruva** *Actaea spicata*, de giftiga bären blir så småningom svarta. **Murgröna** *Hedera helix* draperade träden, buskskiktet utgjordes av **skogskornell** och **skogstry** (*Cornus sanguinea*, *Lonicera xylosteum*). Bladen av **sårläka** *Sanicula europaea* har som namnet antyder använts till att lägga på sår.

Landborgsbranten

Vi kom upp på kalkstensplatån norr om Drottning Victorias byst. På östra kanten av platån kunde några exemplar av den mycket rara växten **sandlucern** *Medicago minima* demonstreras för deltagarna. Fröskidorna är en underverk av skönhet, spiralvridna och med massor av taggar. Blommorna drunknar lätt i den omgivande mängden av andra gullblommiga ärtväxter. Har man lärt sig arten upptäcker man att den har en annan gul färgton än exempelvis **humlelucern** och **jordklöver** (*Medicago lupulina*, *Trifolium campestre*). Längs terrassen växte **hylsnejlika** *Petrorhagia prolifera*. På hösten kan man i samma område hitta de ovanliga svamparna rulljordstärna *Geastrum corollinum* och fjällig stjälkroksvamp *Tulostoma squamosum*. Deltagarna kunde uppifrån betrakta **gulkronill** *Hippocrepis emerus* som växte precis nedom Landborgsbranten. Arten var dock svår att få syn på och att klättra ner genom snåren var inte lätt. Kaffetåren i solskenet smakade extra gott efter denna vandring på ca 2 timmar. Efter fiket kunde intresserade få studera de buskar av **alvaroxbär** *Cotoneaster canescens* som växte alldeles norr om Victoriastatyn. Buskarna är ättlingar till de individer som utgör typexemplaren vid beskrivningen av arten.

Ytterligare arter

Längs vår vandring såg vi ytterligare några arter, här följer en lista på dem i den ordning som vi såg dem: **sandlök, käringtand, gul fetknopp, vit fetknopp, skatnäva, gullucern, stillfrö, duvnäva, mjuknäva, grässtjärnblomma, backnejlika, mandelblomma, alvargräslök, vitmåra, stor fetknopp, sandnarv, fältmalört, backglim, gulmåra, fältvedel, harmyнта, svartkämpar, getväppling, revfingerört, häckvicker, midsommarblomster, skogsstarr, löktrav, nejlikrot, skogsfibblor, vanlig kärleksört och blåsippan** (*Allium vineale*, *Lotus corniculatus*, *Sedum acre*, *S. album*, *Erodium cicutarium*, *Medicago sativa* ssp. *falcata*, *Descurainia sophia*,

Geranium columbinum, *G. molle*, *Stellaria graminea*, *Dianthus deltoides*, *Saxifraga granulata*, *Allium schoenoprasum* var. *alvarense*, *Galium boreale*, *Sedum reflexum*, *Arenaria serpyllifolia* ssp. *serpyllifolia*, *Artemisia campestris*, *Silene nutans* var. *nutans*, *Galium verum*, *Oxytropis campestris* ssp. *campestris*, *Satureja acinos*, *Plantago lanceolata*, *Anthyllis vulneraria* ssp. *vulneraria*, *Potentilla reptans*, *Vicia sepium*, *Geranium sylvaticum*, *Carex sylvatica*, *Alliaria petiolata*, *Geum urbanum*, *Hieracium* Sect. *Hieracium*, *Sedum telephium* ssp. *maximum*, *Hepatica nobilis*). Ge dig gärna ut och se hur många av arterna som du kan finna!

Vispstarr *Carex digitata*. Bild ur J. Schou
De Danske Halvgraesser.

Ny art för Öland - mexikansk spikklubba *Datura innoxia*

De senaste åren har den mexikanska spikklubban funnits till försäljning i vissa väl-sorterade fröfirmors kataloger och odlats som ettårig prydnadsväxt. Ibland har den felaktigt gått under benämningen änglatrumpet. Änglatrumpeterna är nu utbrutna ur släktet *Datura* och har förts till ett eget släkte *Brugmansia*. I "Den nya nordiska floran" kan man läsa att mexikansk spikklubba är "Mycket sällsynt förvildad på öppen näringsrik mark. Tippar, ruderatmark". Växten är lätt att skilja från spikklubba *D. stramonium*. Mexikansk spikklubba blir ca 1,5 m hög och har ett busklikat växtsätt. Blommorna är uppräta, vita och väldoftande och blir drygt 1 dm i diameter. Bladen är äggrunda, grågröna, helbräddade och tydligt asymmetriska. Hela växten är finluden. De äggrunda kapslarna är neråtböjda och ca 5 cm i diameter. De taggiga frukterna liknar andra

spikklubbors men kännetecknas av långa smala taggar och en uppåtriktad krage.

Under sommaren 2003 fann vi arten som ny för Öland på två lokaler i Torslunda socken. Först lokalen är ett jordsorteringsområde öster om väg 136 och söder om Norra Arontorpsgatan. Här växte ett exemplar på en jordhög i området som för övrigt hyste flera andra intressanta arter. I slutet av oktober var jordhögarna med all vegetation bortforslade. Den andra lokalen är en jordtipp inom Färjestadens industriområde, strax öster om kommunens återvinningscentral. Här växte ett exemplar på en jordtipp.

Lissbeth & Karl-Göran Bringer
Sleipnergatan 5
386 93 Färjestaden

Mexikansk spikklubba *Datura innoxia*. Foto Thomas Gunnarsson.

ÖBF:s föreningsbibliotek

Nedan listas böcker som är i föreningens ägo. Hör av dig till Thomas Gunnarsson om du vill låna någon bok.

Författare	Titel	Del
	Öländsk bygd	
	A field guide to mushrooms & toadstools of Britain & Europé	
	The european garden flora	1-6
Ahlner Sten	Utbredningstyper bland nordiska barrträdslavar	
Alessio	Fungi Europaei: Boletus s.l.	2
Alessio	Fungi Europaei: Boletus suppl.	2
Almquist, K.	Svensk Flora	
Andersson Per-Arne	Flora över Dal	
Andersson Per-Erik	Fisksumpen, årsskrift 83-84	
Aronsson Mora, m.fl.	Rödlistade kärlväxter i Sverige. Artfakta	Volym 1
Aronsson Mora, m.fl.	Rödlistade kärlväxter i Sverige. Artfakta	Volym 2
Arup, Ekman, Kärnefelt, Mattsson	Skyddsvärda lavar i Sverige	
Arvidsson Ingvar	Älvsborgs natur	
Associazione Micologica Bresadola Centro Studi Micologici	Atlante fotografico di fungghiipogei	
Bengtsson Lars m.fl.	Restaurering av sjöar med kulturbetingat hypolimniskt syrgasdeficit	
Bertilsson, A. m.fl.	Västergötlands flora	
Björkman Erik	Trädens och markens mikroorganismer	

Boertmann, D.	The genus <i>Hygrocybe</i>	
Boetmann, D.	Vokshatte	
Bohlin Anders, Geijer Mats	Halle- och Hunnebergs flora	
Candusson & Lanzoni	Fungi Europaei: <i>Lepiota</i> s.l.	4
Capelli	Fungi Europaei: <i>Agaricus</i>	1
Church, J.M.	Red data books of Britain and Ireland: lichens	
Danielsson Bengt	Härjedalens kärlväxtflora	
Dudman, A.A. & Richards, A.J.	Dandelions of Great Britain and Ireland	
Ekholm Dag, Karlsson Thomas, Werner Ebba	Vilda och förvildade träd och buskar i Sverige. En fältflora	
Ekstam Urban	Igelmossen, en undersökning av vegetation och flora	
Ekstam Urban	Skötsel av kalkkärr och kalkfuktängar	
Elveland Jan m.fl.	Ekosystemens succession vid en landhöjningsstrand. F.O.F.	
Ericson Lars	The downward migration of plants on a rising bothnian seashore	
Ericson Lars	Granskogar med långskägglav i Sverige	
Ericson Lars	Vegetationen vid Gästrikekusten	
Ericson Lars m.fl.	Wahlenbergia, <i>Scripta botanica umensia</i>	
Erik Sjögren	Epiphytische Moosvegetation i Laubwäldern der Insel Öland	
Eriksson Ove E.	The non-lichenized pyrenomycetes of Sweden	
Eriksson Ove och Mats, Snogerup Britt	Svensk Botanisk Tidskrift. Generalregister till volym 61-80. (1967-1986)	

Fries, E.M.	British fungus flora	4-7
Fries, E.M.	Flora Neerlandica	1-3
Fries, E.M.	Elenchus Mycologicum	
Fries, E.M.	Observationes Mycologica	
Fries, E.M.	Systema Mycologicum	1-3
Gams	Kryptogamenflora 4 Moos- und Farnpflanzen	
Genberg Erik	Östergötlands flora	
Georgson Kjell m.fl.	Hallands flora	
Gerhardt	Pilze: Band 2: Röhrlinge...	2
Glimskär A Svensson R	Vegetationens förändring vid gödsling och ändrad hävd	
Graham, G.G. & Primavesi, A.L.	Roses of Great Britain and Ireland	
Gustafsson Christel	Plant population dynamics and biotic interactions in two forest herbs	
Gustafsson Mats	Kulturlandskap och Flora på Bjärehalvön	
Gärdenfors, U. (ed)	Rödlistade arter i Sverige 2000	
Hallingbäck	Rödlistade mossor i Sverige	
Hasselrot T. E.	Nordliga lavar i Syd- och mellansverige	
Heilmann-Clausen, J. m.fl.	The genus <i>Lactarius</i>	
Heilmann-Clausen, J. m.fl.	Maelkehatte	
Hultén & Fries	Atlas of North European Vascular Plants	Vol 1-3
Hultengren, Pleijel & Holmer	Ekjättar - historia, naturvärden och vård.	
Hylander, Nils	Prima loca plantarum vascularium sueciae	
Hytteborn Håkan	Deciduous woodland at Andersby eastern Sweden	

Hård Nilsulrik m.fl.	Västgötalitteratur 1989	
Hämet-Ahti m.fl.	Retkeilykasvio	
Ingelög Torleif	Floravård i skogsbruket	1
Ingelög Torleif m.fl.	Floravård i Jordbrukslandskapet	
Jan Kirschner och Jan Stepanek	A monograph of Taraxacum sect. palustria	
Jermy, A.C. m.fl.	Sedges of the British Isles	
Johansson Olof	Vegetation och markanvändning inom området Övertorp-Bäck-Vanserum på mellersta Öland	
Jonsell, B. (ed.)	Flora Nordica 2	2
Jonsell, B. (ed.)	Flora Nordica 1	1
Karlsson Thomas	Växtekologiska studier	
Kers Lars	Botaniskt värdefulla områden i Stockholms län	
Kilander Sven	Skaraborgs natur 1981	
Kraft John	Nytt tillägg till Floran i Brunnby socken	
Kraft John	Floran i Brunnby socken med Kullaberg	
Kraft John	Falsterbohalvöns flora	
Kraft John	Floran i Landskrona Kommun	
Kristoffersson John	Högsbytraktens natur del 1 Odlingslandskapet	
Lange, J.	Flora Agaricina Danica.	1-2
Lid, J.	Norsk og Svensk Flora	
Lindström Britt-Marie, Simonsson Per	Västra Ramsele, naturinventering i Sollefteåtrakten	
Lundqvist Nils, Persson Olle	Svenska svampnamn	
Lundström Bengt	Horns Kungsgårds naturreservat, disposition och skötselplan	
Länsstyrelsen i Kalmar län	Mittens rike	

Länstyrelsen i Kristianstad län		Myrar i Kristianstad län	
Löfgren Lars	Västmanlands läns natur 3		
Malcom, Bill & Nancy	Mosses and other Bryophytes - An illustrated glossary		
Mascher J. W. m.fl.	Gråspetten 3		
Mascher J.W.	Villmyran en botanisk inventering		
Mascher Jan W	Ångermanlands flora		
Meikle, R.D.	Willows and Poplars of Great Britain and Ireland		
Moeller, F.H.	Danish Psalliota		2
Moeller, F.H.	Flora Agaricina Danica		1-2
Moeslund m.fl.	Danske vandplanter		
Montecchi & Lazzari	Atlante fotografica di funghi Ipogie		
Mossberg, Bo & Stenberg, Lennart	Den nya nordiska floran		
Nitare Johan	Signalarter, indikatorer på skyddsvärd skog		
Noordeloos	Fungi Europaei: Entoloma		5
Noordeloos, M.E.	Bestimmungsschlüssel zu den Arten der Gattung Entoloma in Europa		
Olsson Hans	Studies on south swedish sand vegetation		
Pegler m.fl. (red.)	Fungi of Europe		
Pegler, Spegler & Young	British Truffles		
Pettersson, Bengt	Dynamik och konstans i Gotlands flora och vegetation		
Preston, C.D.	Pondweeds of Great Britain and Ireland		8
Regnell Gösta	Den sydsvenska kalkfuktängen i litteraturen		
Rich T.C.G.	Crucifers of Great Britain and Ireland		

Riva	Fungi Europaei: Tricholoma	3
Rosén Ejvind	Vegetation development and sheep grazing in limestone grasslands of south Öland, Sweden	
Ruhling Åke	Floran i Oskarshamns kommun	
Rydberg Hans	Ringsö arkipelagen	
Rydberg, Wanntorp	Sörmlands flora	
Ryman & Holmåsen	Svampar	
Schmitz Arne	Natur på retur. Hotade växter och djur i Skåne	
Sjögren Erik m.fl.	Metodforskning för bevarande av öländska lövskogstyper	1,2
Sjögren, Erik	Epilithische und Epigäische Moosvegetation in Laubwäldern der Insel Öland	
Sjögren, Erik	Epiphytische Moosvegetation in Laubwäldern der Insel Öland	
Sjöstrand M. G.	Calmar läns och Ölands flora	
Skottsberg m.fl.	Växternas Liv	11 delar
Snogerup Sven och Jörgensen Mats	Från Skånska Resa till Skånes Flora	
Stace, C.	New Flora of the British Isles	Second
Stace, C.	New Flora of the British Isles	Second
Sterner Rikard	Ölands kärlväxtflora	
Sunhede Stellan	Geastraceae	
Thor & Arvidsson red.	Rödlistade lavar i Sverige	
Tutin, T.G.	Umbellifers of the British Isles	
Tutin, T.G. m.fl.	Flora Europaea	1-5
Wallin Göran	Lövskogsvegetationen i sjuhäradsbygden	
Weimarck Henning och Gunnar	Atlas över Skånes flora	

Vesterholdt & Knudsen

Truede storsvampe i DK- en
rödliste

Wittzell Håkan

Hotade orkidéarter i Skåne

Nedan listas tidskrifter som är i föreningens ägo. Hör av dig till Thomas Gunnarsson om du vill låna någon tidskrift.

Tidskrift

Acta Botanica Fennica
 Autodidakten
 Boletus
 Botaniska Notiser
 Calluna
 Daphne

 Gejrfuglen
 Karstenia
 Listera
 Lunds Botaniska Förenings Medlemsblad
 Natur i Norr
 Natur på Dal
 Nordrutan
 Parnassia
 Preliminär förteckning över Skånes svampar
 Puggehatten
 Rindi
 Rödblåran
 Sudwestdeutsche Pilzrundschau
 Svensk Botanisk Tidskrift
 Trollius
 Vrivrånge
 Växter i Hälsingland och Gästrikland
 Zeitschrift fur Mykologie

Förening

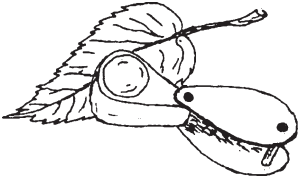
Södertälje svampklubb
 Naturschutzbund Deutschland
 Lunds Botaniska Förening
 Västergötlands Botaniska Förening
 Botaniska sällskapet i Stockholm och
 Botaniska sektionen i Uppsala
 Östtysk Biologisk Förening
 Finnish Mycological Society
 Telemarks Botaniske Forening
 Lunds Botaniska Förening
 Västerbottens läns Botaniska Förening
 Naturorganisationer på Dal
 Norrbottens Flora
 Föreningen Smålands Flora

 Lunds Mykologiska Förening
 Gotlands Botaniska Förening
 Jämtland - Härjedalen
 Verein der Pilzfreunde Stuttgart
 Svenska Botaniska Föreningen
 Dalarnas Botaniska Förening
 Bohusläns Flora
 Gävleborgs Botaniska Sällskap
 Deutsche gesellschaft fur Mykologie

Inventarielista Ölands botaniska förening per 10 november 2003

Power Macintosh 6100/60 utbyggd till
24 Mb RAM
Bildskärm Philips Brilliance 17A
Skrivare HP Laser Jet 4
Scanner AGFA Studioscan Iisi
Modem Global Village
Fax Sharp UX-70
Kopiator Canon 6012
Kopiator Canon (ur funktion)
Extern hårddisk 234 Mb

Syquest Power User
ZipDrive
Videokamera Hitachi
Programvaror 2 ex. av FileMaker Pro 3,0
Gröna kartan CD-Rom 1 ex.
Fullständiga ekonomiska kartblad över
Öland
GPS Garmin 12 XL 7 st
Svamptorkar 2 st
Stereoluppar utan belysning 4 st

Under luppen...

Sommaraster *Callistephus chinensis*
Vickleby: Nedre landsvägen, stentipp mitt emot avtaget till Bo pensionat. 9/11-2003 (Tommy Knutsson)

Korallhagtorn *Crataegus rhipidophylla* var. *lindmanii*
Smedby: Strax norr om tallungen vid strand rakt väster om Smedby i strandängsrest. 10/11-2003 (Tommy Knutsson)

Malörtsambrosia *Ambrosia artemisiifolia*
Gärdslösa: Högtomt by, vid tomtgräns Högtomt Bygata 10. 4/10-2003 (Gert Hultkvist)
Ny art för socknen!

Gullfrö *Xanthium strumarium*

Hönshirs *Echinochloa crus-galli*
Gårdby: Kummelvägen 10, Gårdby, där

fågelmatning skett senaste vintern. 3/10-2003 (Anders Lundqvist)
Nya arter för socknen!

Hönshirs *Echinochloa crus-galli*
Sandby: N Sandby, strax öster om kyrkan. 28/9-2003 (Anders Waldenström)
Ny art för socknen!

Hästsvans *Hippuris vulgaris*
Alböke: Alböke, norr om vägen mellan Ebbegärde och Marielund, väster om N. mossen. 21/9-2003 (Ingrid & Lennart Johnsson)

Violspikklubba *Datura stramonium* var. *tatula*
Mörbylånga: Jordhög vid majbålsplatsen i Kalvhagen. 14/9-2003 (Lissbeth & Karl-Göran Bringer)
Ny art för socknen!

Ölands Botaniska Förening

Program för februari - juni 2004

- Onsdag 25/2 Bestämningkväll
Vi lär oss bestämma gräs och halvgräs. Medtag flora, lupp och ev. belägg.
Samling på Ölands Folkhögskola kl. 19.00.
- Tisdag 30/3 Årsmöte
Samling på Ölands Folkhögskola kl. 19.00. Se dagordning s. 144.
- Måndag 19/4 Upptaktsmöte
Vi presenterar årets inventeringsart skogsklocka och delar ut floraväktarlokalerna. Ett tillfälle att träffa styrelsen och delge dem dina synpunkter på hur vi skall arbeta i framtiden.
Samling på Ölands Folkhögskola kl. 19.00.
- Lördag 24/4 Exkursion
Förvildade lökväxter på Öland.
Samling vid gropen väster om Algutsrums kyrka kl. 10.00.
Ledare Ulla-Britt Andersson.
- Lördag 8/5 Exkursion
Vi besöker skogen och våtmarken vid Linds mossen och studerar svampar och kärlväxter.
Samling vid rastplatsen 1,5 km öster om Rosenborg nära vägen till Gunnarstorp kl. 10.00.
Ledare Tommy Knutsson och Ulla-Britt Andersson.
OBS lång promenad, stövlar behövs, medtag matsäck.
- Söndag 13/6 Exkursion "De vilda blommornas dag"
Samling vid p-platsen Karums alvar (Noaks ark) kl. 10.00.
Ledare Ulla-Britt Andersson.
- Lördag 19/6 Exkursion
Vi tittar på gräs och halvgräs runt Karum.
Samling vid Östergården i Karum kl. 10.00.
Ledare Ulla-Britt Andersson.

Kallelse till årsmöte 2004

Medlemmarna i Ölands Botaniska Förening kallas härmed till **ordinarie årsmötesförhandlingar** tidagen **30/3 klockan 19.00** på Ölands Folkhögskola i Skogsby.

Dagordning

1. Val av mötesordförande.
2. Val av två justeringspersoner.
3. Fråga om mötet utlysts i behörig ordning.
4. Styrelsens årsberättelse och redovisning av räkenskaper.
5. Revisionsberättelse.
6. Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen.
7. Val av ordförande och övriga ledamöter i styrelsen.
8. Val av revisor och revisorsuppleanter.
9. Val av valberedning.
10. Fastställande av utgifts- och inkomststat.
11. Bestämmande av årsavgift.
12. Ärenden som styrelsen förelägger årsmötet.
13. Av medlem framställt, skriftligen motiverat förslag, som kommit styrelsen tillhanda senast 15 februari.
14. Övrigt av medlem framställt förslag, som styrelsen tagit ställning till. Endast de ärenden som angetts i kallelsen får föranleda beslut av årsmötet.
15. Övriga frågor.

Krutbrännaren nr. 3 / 2003

Exoter i Böda kronopark av <i>Björn Lining</i>	sid 107
Nya utmaningar - björnbär på Öland av <i>Ulla-Britt Andersson och Thomas Gunnarsson</i>	sid 110
Jakten på ljungögkontröst <i>Euphrasia micrantha</i> eller helgen när vi hittade allt utom det vi letade efter av <i>Ulla-Britt Andersson och Thomas Gunnarsson</i>	sid 116
Gammelekslavar - vad gömmer sig på 2-14 m höjd? av <i>T. Johansson, T. Knutsson och H. Lundkvist</i>	sid 122
De vilda blommornas dag av <i>Ulla-Britt Andersson</i>	sid 131
Ny art för Öland - mexikansk spikklubba <i>Datura innoxia</i> av <i>Lissbeth och Karl-Göran Bringer</i>	sid 134
ÖBF:s föreningsbibliotek	sid 135
Inventarielista för Ölands Botaniska Förening	sid 142
Under luppen	sid 142
Program	sid 143